

Фламандски мисионери за българите католици през 1920 и 1930-те години.

Раймонд Детрез (Университет в Гент, Белгия)

За традициите и обичаите на българите католици е написано относително малко.¹ Доколкото не са пряко свързани с римокатолическата вяра, те впрочем не се отличават коренно от тези на православните българи. В настоящата статия предлагаме неизвестен изворов материал за обичаите и празниците на българите католици в Никополската епархия през 1920-те и 1930-те години. Авторите му са двама фламандски свещеници, които работели във или посетили католическите села в северна България по това време. Тъй като борбата за християнската нравственост и против суеверието беше една от главните задачи на кюретата, двамата обръщат особено внимание на обичаите, свързани с годежа, брака и тям подобни и на разни езически вярвания.

Въпросните книги са *Лутащото се паство. Очерци за мисията в Северна България* от отец Виктор Кларис и *Очерци за моята Мисия в България* от отец Юлиан Хендрикс.² Двамата са представители на Ордена на пасионистите, на който към края на XVIII в. Римската курия доверила епархиите си в България. Отец Виктор пребивавал в България само кратко време през 1929 г. като пратеник от Ордена. В книгата си, с която иска да осведомява белгийците за работата на пасионистите в България, дава обща картина на религиозния живот на българите католици в Северна България. Отец Юлиан работел в България от 1923 до 1947 г. като енорийски кюре в Асеново, Бърдарски Геран, Брегаре, Гостиля, Драгомирово и Ореш и познава нещата като очевидец и съучастник. Като простонароден и чистосърдечен човек, близък до енорияшите си, той в спомените си, написани в началото на 1960-те години в манастира на пасионистите в Крюйсхаутем в Белгия, разказва за тези обичаи и вярвания с известно разбиране.

Тук превеждаме с минимален коментар тези глави от двете публикации, които биха могли да представят етноложки интерес.

От Очерци за моята Мисия в България от о. Юлиан

Много интересни обичаи съществуваха в селата на нашата мисия. Казвам ”в селата”, защото в градовете като Русчук и Варна постъпваха малко по-сериозно. (...) Всичките не можем да изброим тук, ще се ограничим до няколко.

Кръщение

¹ За историята на българите католици, вж. Елдъров, Светлозар. *Католиците в България 1878-1989. Историческо изследване*. София: Международен център по проблемите на малцинствата и културните взаимодействия, 2002, и по-специално за българите католици в Никополската епархия Нягулов, Благовест. *Банатските българи*. София: Парадигма, 1999 и Ваташки, Румен. *Мисията на пасионистите в Никополската епархия*. София: ЛИК, 1998. Изчерпателен труд за обичаите и празниците на българите католици е Янков, Ангел. *Календарните празници и обичаи на българите католици (края на XIX – средата на XX век)*. София: ”Марин Дринов”, 2003.

² C[larysse], Victor P.. *Een Dolende Kudde. Missieschetsen uit Noord-Bulgarije*. Cruyshautem: Prokuur der Paters Passionisten, 1931, и Hendryckx, Juliaan. *26 jaar missionaris in Bulgarije*. [26 години мисионер в България]. Без отбелязване на място, издателство и година на издаване публикувани в съкратен вид под това заглавие с увод, анотации и биографична бележка от Андре Де Клерк (André De Clercq).

При кръщението не чакаха дълго да кръстят новородено дете. Обикновено в деня след раждането дойдоха в черквата кумът или кумицата и *”бабичката”*³. Последната съпровождаше кума или кумицата към Божия храм и заемаше мястото на акушерката, която беше трудно или невъзможно да се открие. Кумът или кумицата бяха винаги много докарани, тоест облечени в своите великолепно банатски носии. И *”бабичката”* много се докарваше в този ден. Горката беше буквално натрупана, когато тръгваше към купелта: в едната ръка носеше една пита (току-що изпечен хляб), а в другата – петел или бутилка вино. На рамото носеше пешкир или килимче. Всичко това е подарък за кюрето, *”подарък за домена”*⁴. Самото кръщене се извършваше като у нас⁵. След кръщенето *”бабичката”* връчва донесените подаръчета на кюрето и всички се прибират в къщи. След около седмица в черквата идва младата майка, съпроводена от *бабичката*, за да благодари и за *”благослов”*. Преди това, на майката е абсолютно забранено да върши домашна работа. *”Бабичката”* отново носи нещо сладко и вкусно, но този път е по-малко натрупана, отколкото при кръщенето (...)

Понякога тамошните ни добри хора искаха на своите новородени да дадат толкова странни имена, че човек се съмняваше, дали някога е имало такива светци. През 1946 г., когато в Съветския съюз властваше прословутия диктатор Сталин, а в България Сталин също много се тачеше, един от моите енорияши, Йосиф Павел Василчин, ми каза, че му се родило момченце, което трябвало да се кръсти, а трябвало да се каже Сталин. Аз обясних на бащата Павел, че това беше невъзможно, че трябваше освен Сталин да има и второ име, например Йосиф. Именно това име било много подходящо. Със сто зора успях да убедя Павел Василчин.

Годеж

Не мисля, че годежът в нашите католически села в България се различавал от годежът в нашата страна, само че тук малко по-достойно и сериозно се върши всичко, отколкото на Изток. Щом има годеж, много народ тръгва на път: двойката, най-важните лица в годежа, който сега ще придобие официален характер; след тях вървят родителите на жениха и родителите на булката, съпроводени от мнозина роднини и понякога и от мнозина не-роднини, дошли само да гледат сеира и да видят, как всичко ще свърши. Повечето от тях носят нещо вкусно, което после ще се яде и се пие за здравето на сгодените. Необходимите формалности обикновено се изпълняват без проблеми.

Веднъж пак ми се обадиха за годеж. Както винаги, поканих двамата отделно при мене. Питам Иван Фортунатов дали му са известни някакви спънки и дали има принуждение. Той ми отговори категорично и открито, че нямало. Пуснах го и извиках бъдещата му съпруга и ѝ зададох същите въпроси. Тук нещата се оказаха не така лесно.

— Знаеш ли за някои спънки и има ли принуждение при брака ти с Иван Фортунатов?

— Не го искам — звучеше от устата на Иванка.

Излязох, събрах тълпата, и им обясних случая. Можеш да си представиш какво преживяха тези хора, убедени, че ще има тържество. Не ми оставаше друго освен да поговоря с Иванка на четири очи.

— Бих искал да знам защо не искаш Иван Фортунатов?

А знаеш ли какъв любопитен отговор получих?

— Казаха ми да не се омъжа за Фортунатов, защото е дълъг и кльошав!

³ Думи, които са на български в оригинала, са печетани курсивно.

⁴ ”Домен” или ”домин”, от лат. *dominus*, ”господин”, тук ”кюре”.

⁵ В Белгия.

— Ама Иванке, това не е причина да не се омъжиш за Иван, че бил дълъг и кльошав. Не го изпускай: Иван Фортунатов е порядъчно момче, работлив и от добро семейство. С това успях да убедя Иванка и да я карам да си промени мнението. Извиках всички вътре: годежът се състоя, всички пиха за здравето на младата двойка, която щеше да се ожени след няколко седмици.

Сватба

Имаше много обичаи свързани със сватбата — някои съвсем невинни и възпитателни, други не за препоръчване и дори за осъждане. За сватбата искаха следното: пята мяса, *”голема литургия”*, младата булка да носи було, всичко да става пред олтара. Често се случваше бъдещата булка, а още по-често бъдещият жених, да напусне бащината къща още преди бракосъчетанието, за да отиде да живее в къщата на своя годеник или своята годеница. Защо? Какъв въпрос! Оказа се, за да се намалят разноските, свързани със сватбата, и за да бъдат съвсем сигурни в своя годеник или своята годеница, да не се измъкне. Кюрето бързо разбираше, че една от овците му избягала от стадото, *”пристанала”*, и правеше всичко възможно да върне изгубената овца в бащината къща. Понякога успяваше и понякога не. Дори полицията, която беше извикана на помощ, не успяваше да оправи сложното положение. Това избягване беше станало истинска беда и Дядо Владика⁶ беше принуден налага поправителни наказания. В бъдещето, ако се случваше пак, се предвиждаха следните санкции: четена мяса, булката без було, сключването на брака в преддверието на черквата, и специална такса. Малко помагаше, но пак имаше такива, които се държаха като че ли не познаваха разпорежданията на църквата. През последните години на моето пребиваване в Драгомирово веднъж ми се случи такова нещо. Един младеж от съседното село, Асеново, беше избягал и живееше в къщата на Катарина Телбис, годеницата му. Всички мои усилия да го вразумя бяха напразни. Нашият господин остана да живее там, докато настъпи очакваният ден. Брачното шествие тръгва към черквата, като че ли нищо не е станало. Нашата Катарина, Катито, е тържествено облечена, не липсва и булото. Разбрах, какво е положението. Трябваше мъжки да се противопоставям: булката да махне булото, четена мяса замества пята, сключването на брака в преддверието и плащане на наложената такса. Дадох им да разберат, че няма да започна Св. Литургия преди всичко да да е съвсем както трябва. Излишно е да добавя, че паднах в немилост при двете фамилии. Известно време не ме поглеждаха и не говореха с мен.

В деня на сватбата рано сутринта всичко живо се раздвижва. Разбира се, че годеници вече са тържествено облечени. Съпровождани от кумовете първо се изповядват и, много важно, още не се комкват. Отложих комкването до след сватбената литургия, защото иначе след комката щяха всички да седнат да ядат и да ме оставят твърде дълго да чакам, докато дойдат.

Женихът и булката отиват да просят прошка от родителите от двете страни. Притежанията на този или тази, който/която щеше да отиде да живее в къщата на сватозете, се разтоварват. Обличат се, запрягат конете, и скачат в каруцата. Не липсват и знамената, които възторжено се размахват. Също носят бутилки ракия, които стърчат от джобовете на панталоните им. Викайки и крещейки се приближават до черквата. Като пристигнат там, всички замълчават. Така бях разпореждал и те се държаха на разпоредбата. Излизат от каруцата, или по-точно от каруците, оставят знамената в тях, и взимат само бутилките ракия, които се показват от джобовете им. Пристъпват към

⁶ Епископ Дамян Телен (Damiaan Theelen, Бесел, Холандия 1877 – Русе 1946).

Божия Храм, никой не остава назад. Обикновено месата се пее по български от целия народ. След тържеството в черквата идва младата двойка с кумовете да подпишат брачното свидетелство. Освен младата двойка и кумовете още много други влизат в къщата на кюрето, така че енорийският дом съвсем се пълни. Как да ги спираш... Пият ... Не трябва дълго да търсят бутилките ракия, те стърчат от джобовете на панталоните и саката им. Една и повече глътки изчезват в гърлата им. Предлагаха бутилките и на кюрето. Той трябваше на гладен стомах да взима повече глътки. Признавам, че ако не бях попълнил предварително брачното свидетелство, едва ли щях да успея да го направя после, така силно тази българска ракия от повече от 40° удряше в главата. После тръгват. Вкъщи ядат и пият и за здравето на ”старите”. И хубавото ритмично българско хоро не се забравя.

Погребение

При погребението има традиции и обичаи, които на нас са неизвестни и които биха ни учудвали, ако бихме забравили, че се намираме в източна страна. Всеки гроб отделно се посвещава поради това, че има и умрели от друговериците на католическите гробища. ”Доменът” заедно с помощниците водят погребалното шествие. Кръстът, или по-точно кръстовете, са отпред между двама знаменосци, които никога не липсват. Единият кръст е с изображение на Христос, а другият без; на него се слага пешкир като ”подарък” за кюрето. След тях идват певците, между които и главният певец, който пее ”*adieux*”-ите⁷; след това идва народът. Ковчегът остава отворен докато не стигнат на гробищата. Кюрето, след като свърши това, което ритуалът му предписва, сядат където намери, през зимата в снега, ако вътре няма място. Главният певец започва да пее ”*adieux*”-ите, ”*сбогом*”, в името на умрелия. Никого не забравя, защото всички имена са записани в определен ред. Оплакването може да трае до половин час. Кюрето междувременно трябва да упражнява добродетелта на търпението. Тези *сбогом*-и понякога са много трогателни, особено като се пеят от добър певец, какъвто беше Антонче Живков, когото викаха ”*пукло*”⁸, защото гледаше криво, без да иска. Освен свещта, която му подариха, той получи и пешкир, защото толкова красиво беше пял. Щом свърши главният певец, шествието тръгва за черквата. Изпълняваше се латинският ритуал. Певците не можеха да участват; нямаше нищо за това [погребението, Р. Д.] в техните книги, тъй като преди умрелите не се внасяха в черквата. Успях постепенно да променя това, започвайки с децата. След абсута⁹ тръгват за гробищата. Там кюрето чете последните молитви. Сега бедният умрял се целува и пак се целува; плачат и викат без край; с насилие ги дърпат от умрелия. В савана се режат дупки, да се показват очите и носът. Тогава и не по-рано се затваря ковчегът. След като поставят ковчегът в ямата, хвърлят на него големи купища земя, така че на гробаря не му остава много работа. Връщат се вкъщи, където ядат и пият, понякога на същото място, където до преди малко лежеше умрелият.

Осветяването на къщите

Осветяването на къщите е обичай, който съществува само в България. Не говоря за осветяването на нова къща, но за осветяването, което се извършва всяка година на 6 януари, наречен Ивановден или деня на Св. Йоан. Рано сутрин свещеникът започва

⁷ Прощална, погребална песен, от френски *adieu* ”збогом”.

⁸ Вероятно ”пукъла”, ср. израза ”гледа като пукал”.

⁹ ”Абсут”, от френски *absoute*, от латински *absolutio*, ”разрешителна молитва”, която се произнася на края на погребална литургия.

заедно със своите помощници — министрантите¹⁰ и неколцина черковни настоятели. Министрантите носят темянника и съда със света вода. Взимат със себе си и прът или кол за да се защищават против кучетата, които скитат из дворовете. Едно хлапе тича отпред с едно звънче, за да предупреждава. Някои ”настоятели” носят кошници, в които се хвърлят пожертвования като сланина, месо, кълбета сирене, пешкири — все подаръци за кюрето. По пътя министрантите пеят трогателни песнички. Когато кюрето се доближава до къщата, стопанинът ѝ го посреща и го кани вътре, където всички са се събрали. Коленичили, чакат в мълчание. Кюрето влиза пръв, поставя кръста, който носи, на масата, и чете предписаните молитви. След това ръси света вода и кади темян в жилището и в оборите по молба на стопанина. След това ”доменът” благославя присъстващите с кръста и им дава да го целуват. ”Доменът” взима парите, които са оставени на масата лично за него. Хвърлят няколко монетки в съда за света вода. Тях министрантите после разделят помежду си. Кошници са предназначени за кюрето, като подарък за Ивановден. Неговото домакинство с тях ще може да прекара немалко време. Кюрето се сбогува с обикновения поздрав ”Честит Ивановден”. Домакинът го изпраща до портата на двора. Много време за губене няма. Вече е късно, когато стигат до последните къщи. Пак в енорийския дом се готви скромна вечеря, на която се радват и кюрето и неговите помощници.

На Ивановден на Балканите, както при нас, може да е толкова студено, че дърво и камък се пукат. Тогава краката обезателно трябва да се овиват с парцали, за да не се губи равновесието и за да може да се върви. Не само че е студено, но може и да вали сняг. Но дали вали дъжд или не, дали има лед или не, дали вали сняг или не, на този ден кюрето и помощниците са длъжни да излизат. Няма извинение, няма оправдание, няма пардон. Днес е Ивановден, значи, хайде на осветяване на къщите! Валеше сняг, пътищата едва се виждаха, но тръгнахме. На края на улицата снегът се беше натрупал. Аз потънах в него изцяло. За щастие министрантите ми притичаха да ме извадят. Българите не се смушават от такива дребни инциденти; напротив, те биха са смеели. Много трябва да внимаваш да на се напиеш на Трите Крале.¹¹ На този весел празник всеки иска да опиташ от най-силната му *ракия*. Разбираеми са тъжните последици. За това добре и разумно е ”доменът” в предишната неделя да предупреди енорияшите си да на предлагат *ракия*.

Шествия

В нашите католически села се правят много шествия. Дори досаждаха с тях. Думата ”алай” за шествие сигурно произхожда от френското ”*aller*”.¹² Искат да правят ”алай” лятно време за да изпросят ”дъжд” от небето. Понякога минават месеци без да вали една капка дъжд. При това духат топли ветрове от Изтока, които изгарят всичко. Значи, да правим шествия. Най-често става в неделя, след главната меса. Шествието върви по известния ред: отпред кръстът между двама знаменосци, след това децата, после

¹⁰ Министрант: младеж, който помага на свещеника по време на службата.

¹¹ 6 януари се нарича ”Ивановден” от българските католици, а ”Три крале” от банатските българи. (Янков, *Календарните празници*, 94.) ”Трите Крале” са Тримата Маги на православните християни.

¹² Френската дума *aller* значи ”вървя”. Етимологията на отец Юлиан е съмнителна. Илчев, Стефан. *Речник на редки, остарели и диалектни думи в литературата ни от XIX и XX век*. София: БАН, 1974, 15, превежда *алай* като ”дружина, свита” и го свързва с турската дума *alau*, ”полк”.

мъжете и жените. Певците и кюрето с роше¹³ и стола¹⁴ приключват шествието. Като стигнат на поле с жито, една жена напуска реда си, бере няколко класове и ги завързва за кръста. Друга жена излива няколко кофи вода пред кръста, преди шествието да се върне в Божия дом. Във всичко това има много суеверие, но как да се изкорени? Шествия за дъжд се правеха често през годината. Ежегодно шествие имаше и на Възнесение Господне заради плодовете на земята. ”Доменът” взима кръста, дига го високо, и благославя плодовете на земята. Това го прави три пъти, пеейки ритуалните думи ”*ut fructus terrae dare et conservare digneris, te rogamus Domine*”.¹⁵ По време на ”кръстовите дни”¹⁶ също се прави шествие, до три пъти, както у нас. Шествието се състои при лошо и при хубаво време. (...)

Десятъкът

Десятъкът е обичай, който може би се среща само в нашите католически села. Както е известно, в Стария Завет има заповед една десета част от производството да се отстъпи на храма. Този обичай още съществува в нашите села. Не трябва да се разбира булвално: не беше точно десета част на производството, даваха просто една кофа жито или царевица на настоятелите, когато те обикаляха да събират ”*дечината*” [sic]. Всичко се записваше: кой колко даде, защото някои даваха повече от една кофа. Десятъкът представляваше дохода на кюрето, който даваше една част на черквата. Имаше хора, които нямаха ниви; те даваха порядъчна сума пари или обещаваха да работят ден-два при ”*домена*”. Винаги намирах работа за тях: да секат дърва или да копаят в градината ми. Следващата неделя ”*доменът*” благодари на добрите си щедри енорияши с едно ”*Бог да ви благослови*”

Ранни меси

Ранните меси е обичай, който сигурно се среща само в нашата мисия и най-много в банатските села като Бърдарски Геран, Гостиля, Драгомирово и другаде. Те бяха в пълния смисъл на думата ранни меси: започваха обикновено в деня на Св. Андрей¹⁷ и свършваха на Св. Тома, 21 декември, не по-късно. Това би било противно на техните нрави. Всички стават рано сутринта, въпреки че е тъмно като нощ. Ако бедният ”*домен*” още не се е събудил, те го дигат като силно хлопат на прозореца му. Камбаните бият с всичка сила. Всички светлини в черквата се запалват. Свещите вече горят. Кюрето, съпровождан от своите министранти, започва месата. Без интроит¹⁸ певци, последван от целия народ, започват високо да пеят. Така се топят. Разбира се, че се пее на български, много малко разбираха от латински, и не искаха и да знаят. Трябва човек да приема хората, каквито са. Горко на този, който иска да ги промени. Няма огън в черквата. Опитвах се да паля печка в черквата, но скоро бях принуден да оставя това, защото всички, и особено децата, искаха да стоят до нея, да бъркат с дилафите и да слагат повече дърва с голям риск да ми запалят черквата. После се връщат в къщи.

¹³ Роше: бяла риза, която стига до коленете и която носят католически свещеници като знак на достойнство.

¹⁴ Стола: ”епитрахил” в православната църква.

¹⁵ Латински за ”да ни удостоиш да ни дадеш и да запазим плодовете на земята, молим Те, Господи”.

¹⁶ Понеделник, вторник и сряда преди Възнесение Господне.

¹⁷ Денят на Св. Андрей: 30 ноември.

¹⁸ Интроит, от латински *introitus*: входно песнопение, началната част на католическата литургия.

Децата оставаха още малко в черква за християнско обучение. Беше подходящ момент, но само с най-голям зор успех да укротят българските дечурлиги!

*Добър петък*¹⁹

Добър петък беше за всеки българин католик специален ден, който особено се почиташе от нашите католици от Банат. Не ядяха почти нищо, мнозина от тях се въздържаха от всичко.²⁰ На този ден спираха да работят. Този свят ден прекарваха почти целия в черквата, молейки се и пеейки. Сутринта се отслужваше меса. Трогателно беше да чуеш как тези силни мъжки гласове пееха на своя език за ”мъките” Христови. Следобед ставаше кръстен път с проповед за страданията. Цялата история трябваше да се разказва, нямаше как. Винаги имаше и нехранимайковци, на които им се стори прекалено дълга и които си тръгваха. Как да ги спреш! Особен обичай беше стражата, която организираха младежите около гроба. Те носеха оръжия, които бяха заредени. Те представляваха римски войници. За щастие тези стражи изчезнаха, не благодарение на ”домена”, който едва ли би успял да ги прекрати, но благодарение на полицията, която се опасяваше от най-лошото с тези неопитни младежи. Старият обичай на стражата при гроба беше премахнат за винаги.

Християнски поздрав и великден

Когато добрите хора в католическите ни села срещат ”домен”, те винаги го поздравяват с прастария християнски поздрав ”*Похвален да бъде Исус Христос*”, а кюрето отговаря: ”И винаги да бъде”. Направо хубав обичай, който при нас²¹ не е известен.

Великден е много скъп празник за нашите католици, особено за тези от Банат. На този ден вече на са на себе си от радост: всичко в черквата трябва да е чисто и красиво. Силно и непрекъснато бият камбаните. Продължават високо да пеят своите песни, като започва главният певец. Мъжете и жените се обличат в своите типични банатски носии. И великденското агнешко не липсва на общата им маса. Като срещнат някого, поздравяват го с ”*Възкръснал е Исус Христос*,” на което се отговаря: ”*Е възкръснал*.”²²

¹⁹ ”Добър петък”, на фламандски *Goede Vrijdag*: фламандско название на Разпети петък, вероятно от *Godes Vrijdag*, ”Божи петък”.

²⁰ Янков дава следното описание на този празник: ”Велики петък е траурен ден. Улиците опустяват. Камбаните не бият. Всички се обличат в Черно, защото жалеят Христа. На утринната служба доминът изнася приказия за неговата смърт. След това започва поклонението пред разпятието, което е изложено пред големия олтар. Вярващите го целуват и оставят яйца за църквата. В севернобългарските католически селища по залез слънце специално подбрани и облечени младежи с чук и тесла изваждат гвоздеите и смъкват тялото на Исус от кръста. После го полагат на тårга и обикалят 3 пъти храма. Богомолците хвърлят към носилото сушени круши, орехи, пари. Същата вечер уреждат *Божи гроб*, който се пази от двама *шицаре* (*швейцаре*, т. е. пазачи). Присъстващите в църквата се молят последователно пред 14-те *стаялища* (спирки), през които е минал Христос от Гетсиманската градина до Голгота. Пред всяко стаялище има стенопис или икона, изобразяващи определен библейски сюжет от т. нар. *кръстен път*. Накрая процесията спира пред импровизирания гроб и участниците в нея се нареждат един след друг, ”за да бацат Ису Кръста”. (...) Този ден по-старите *примирят* (гладуват), а останалите са само на хляб и вода. Мъжете пият ракия ”за Бог да прости”, а жените пукат *пукале* (пуканки), смятани за по-лека храна. Най-многого, което си позволяват в някои къщи, е да сварят рядка постна чорба за вечеря.” (Янков, *календарни празници*, 111.)

²¹ При нас: в Белгия.

²² Двата ”поздрави” са така цитирани на български от отец Юлиан.

Среци

Тук искам да говоря за срещите на две католически общини. Те стават само в България. Има два начина, но винаги има шествие: единият начин, ако разстоянието е малко, а другият, ако разстоянието е голямо. Ако разстоянието между двете общини е само няколко километра, тогава двете общини се срещат на определено място. Пеят и се молят, а след като радостно се поздравяват, връщат се у дома. Това съм преживявал много пъти в Драгомирово, което се намира само на четири километра от Ореш. Моите драгомировци посрещаха орешчаните на един хълм, на които стоеше голям кръст и от който се отваряше прекрасен изглед на Драгомирово и Ореш в долината. Друг вид срещи ставаха, когато разстоянието беше голямо, например между асеновците и драгомировците. Обикновено асеновците идваха на гости при своите съверници и почти роднини от Драгомирово. Те оставаха най-малко три дена. Асеновците тръгваха рано сутринта, по пътя се молеха и още повече пееха. От време на време спираха да си починат и да хапнат. В определен момент драгомировци им тръгнаха насреща, също в шествие. Когато зърнаха асеновците, удвоиха крачките се за да ги стигнат по-бързо. Срещата наистина беше трогателна. Трябва да си го преживял за да го разбереш. Двете шествия се съединиха. Като се приближиха към селото, сложиха кръстовете на земята на един нисък жълм и се започна почитането на кръста, както у нас²³ на Добър петък в черквата, но тука вълна. Колко беше трогателно да видиш как тези хора, особено асеновците, които бяха извървяли (почти) 30 километра, повече пъти коленичиха и целуваха кръста. Трябва да добавя мимоходом, че в много села има обичай след месата свещеникът да благослови вярвящите с кръста и те да го целунат. След почитането на кръста шествието отива в черквата за кратка Похвала²⁴ с реч от "домена" — това бях аз —, в която се препоръчва гостоприемството. Но много не трябва да настоявам. Българите по природа са гостоприемен народ. За един миг всички асеновци намериха подслон. След три дена заслужена почивка нашите асеновци заминаваха. Драгомировците ги изпращаха. След като поздравиха един друг, всички се връщаха.

От *Луцащото се паство*. Очерци за мисията в Северна България от о. Виктор

Сред българите, особено сред селяните, независимо дали са схизматици или католици, страхът от злите духове е дълбоко вкоренен. Тези зли духови най-много използват вредни животни за да тормозят и пакостят хората. От отдавна народът се опитва да угоди на прищявките на тези духове като принасят жертви на животните и празнуват тържества в тяхна чест. И така, намираме на календара на суеверието на българския селянин:

27 октомври: Мишинден²⁵

Работата на полето свърши. Селянинът грижливо е прибрал царевичата, пшеницата, овеса и ечемика в хамбара или в плевника. В мазето се намира бъчвата с киселото овче сирене, на двора се намира сеното и сламата. Парещото слънце, което цяло лято е

²³ В Белгия.

²⁴ На фламандски *lof*, лат. *laudatio*. Отговаря горе-долу на вечернята в православната черква.

²⁵ За Мишинден, Мишов ден или Миши празници, вж. Арнаудов, М., *Български народни празници*. Велико Търново: Сириус 4, 1996 [1943], 13-14; Вакарелски, Хр., *Български празнични обичаи*. София: Военно-книгоиздателски фонд, 104-106; Маринов, Д., "Народна вяра и и религиозни народни обичаи." *Сборник народни умотворение и народопис*, 28 (1914), 516-517.

пекло, се държи накъсо от Св. Димитър²⁶. Сега настъпва времето за почивка и наслада след тежкия труд. Един враг със страшна унищожителна сила обаче заплашва щастието му. Този враг е малък, но многоброен и мощен. Навсякъде се катери и пълзи вътре: вкъщи, на тавана, в долапи и ракли, където се пазят най-хубавите дрехи. Този враг е мишката. Тя подкопава глинените подове и зидове, гризе дървесината и събаря тавани и хамбари. Против този враг не помага нито котката, нито насилие. Само едно спасение имало: да се разположи духът ѝ чрез устройването на тържество.

Това странно тържество, което се казва "Мишинден", се празнува със следната церемония.

Този ден, мишките са на гости. Гощават ги с курабийки и грижливо всичко се избягва, което би могло да пречи на плюсканицата. Предната вечер къщата се мете; мазето и таванът, хамбарът, оборите и дворът се подреждат, следващия ден всичко да остане в пълно спокойствие като на еврейски сабат и да не се разваля празничното настроение на малките гризачи. Тогава започва и печенето на курабиите. Още топлички, курабийките се поставят във всички ъгълчета и дупките на двора, където мишките оставяли следи. Домакинята, натоварена с тази задача, съвсем сериозно моли мишките да приемат сладкишите като жертвоприношение, но в бъдещето да пощадят къщата и двора.

С кравешки или биволски изпращания тя оставя знак на стените, под които предната вечер е оставила жертвените курабии. Млада жена ѝ помага. Всеки път, когато старата жена е омазала стената, младата пита: "Какво мажеш, мамо?". И старицата отговаря в пълното съзнание на своето достойнство: "Мажа на мишките очите." Останалата част на деня се прекарва тържествено. Никой, когото торможат мишките, работи на този ден.

Въздържайте се от храни, от които мишката е гризела, докато не сте махнали огризената част. Ако ядеш от нея, ще ти стане лошо и се образуват циреи около устата. Ако някой има обрив на устните, българите веднага заключават, че той е ял нещо, което са вкусили мишките.

Деца, които се раждат към Мишинден, често се кръстят по този празник. Има много хора, които се казват "Миша" или "Мишо", което значи "мишка".

*11 ноември: Празникът на кокошките*²⁷

Понеже на всеки двор винаги има много гъски, патки, пуйки и кокошки, и понеже те са най-важния източник на доходи, с които домакинята сама разполага, за нея е много важно да има добри отношения с духовете на домашните птици.

"Мратиняк" се казва невидимото черно животно, която разпространява болести и епидемии в курника. На "Мратиняк" се харесва да трови кръвта на кокошките. Гребените на животинчетата стават пурпурен и те умират.

Как мрази българката този злодей! Ако можеше да го лови, щеше да го хвърли в пропаст или да го сготви в печката. "Мратинякът" обаче не може да се лови, той е невидим дух. Но който не е силен, трябва да е хитър.

Вечерта на деня на Св. Мартин женската глава на семейството отива в курника и грабва най-тлъстото петле, най-добре да е черно. Друг член на семейството застава във вратата и държи животното за краката. Друг стои вътре, хваща главичката

²⁶ Св. Димитър се празнува на 8 октомври според католическия календар, а на 26 октомври според православния.

²⁷ За празника на кокошките или Мратинци, вж. Арnaudов, *Български народни празници*, 15-16.

и я откъсва от тялото, казвайки: ”Не убивам тебе, убивам само ’Мратиняка’, убица на нашите кокошки.”

Петлето, което се жертвува, се казва ”Мратинче”, т. е. малкия мартин. Месото му с удоволствие се изяжда. Главата, краката и стомахът се нижат на една нишка и се закачват зад вратата на курника: те ще попречат на лошия дух да влезе. Перата грижливо се запазват, защото техният пушек гони треската на млади майки и на дечурлигата.

30 ноември: Мечинден ²⁸

От всички диви зверове, които го тормозят, българинът най-много се страхува от вълка и мечката. Не без причина. Вълкът му краде дребния добитък, а мечката се хвърли на вола и бивола или унищожава за една нощ цяла нива с царевица.

Старите хора на Балканите разправят, че по-рано мечките направо влизали в къщата и ако не им се давало храна, те открадвали децата.

”Мечинден”, празникът на мечките, се празнува на Св. Андрей. Народът знае, защо се празнува на тази дата: ”Св. Андрей живял като отшелник в голяма гора и един ден дивите животни ми дошли на гости. Било към края на великите пости и светецът искал да използва случая да отиде в съседния град да празнува Великден. На мекия гръб на Мечо приятно се пътувало. Две змии му служели като юзди. Вървяло като по вода. Пристигнал в града, той завързал мечката на дърво, отишъл при владиката да се изповядва и в черква да се причасти и после с Мечо се върнал в самотата на гората.”

Ако Мечинден пристойно се празнува на Св. Андрей, мечката няма нищо да поврежда.

6 декември: Рибинден ²⁹

И този празник има като цел да предотврати очертаваща се опасност. Някои краища в България са богати с реки, но бедни с мостове. Който иска да мине реката, трябва да се оправя с кокили или с враф [?] ³⁰: дълга, дебела дъска, която се предвижва във водата.

Ясно е, че с такива примитивни оръдия често се случват несполуки, особено през зимата, когато реките прииждат и стават силни.

Злият дух, който може да обърне врафа и да кара хората да падат във водата, живее в рибите. За тяхна чест се прави курбан на деня на Св. Никола ³¹. В навечерието, всяко семейство трябва да се снабди с шаран или друго люспеста риба. Животното се обвива с тесто и се пече във фурната. След тази двойна операция, той се промовира в ”рибника” или ”рибата на Св. Никола”. Сутринта ”рибникът”, украсен със сладкиши, стои на масата. След месата кюрето обикаля енорията да посвети рибите. При това трябва да прави многобройни наклонения, да се моли и да пее, и да кади темян. На края взима нож и отрязва парче от рибата, към опашката. То е за него ... като бакшиш.

Тъй като кюрето понякога алчно реже, нашата българска Ева е намерила начин, за да го излъже. С тесто удължава опашката на рибата, така че кюрето, вместо вкусно парче месо, отнася в къщи твърда кора.

²⁸ За Мечкин ден., вж. Арнаудов, *Български народни празници*, 16; Вакарелски, *Български празнични обичаи*, 113-114.

²⁹ За Рибинден или Никулден, вж. Арнаудов, *Български народни празници*, 17-18; Вакарелски, *Български празнични обичаи*, 116.

³⁰ Vraf: не е ясно дали е диалектна фламандска дума или криворазбрана от автора българска дума.

³¹ На 6 декември.

Човек да предотврати злото или да се защитава против него е добре, но трябва и да се свързва полезното с приятното. ”Искаш ли да имаш късмет с птицевъдството,” казва българинът, ”тогава трябва за се празнува празникът на Св. Луция.”

*13 декември: празникът на птицевъдството*³²

На този ден при входа към всяка къща се поставя голяма кошница, напълнена наполовина със слама. Иде ли гост, молят го да седне в кошницата и да подражава пиукането на пиленца. Ако гостът би се отказал да демонстрира своите имитационни дарби или ако не проявява нужната сериозност, тогава непременно ще падне в немилост при домакинята. Той ще бъде виновен ако квачките през пролетта напуснат гнездата си, ако чупят яйцата или оставят пиленцата да умрат. Ако гостите са пиукали и мътили съвестно, а сносителността все пак не отговаря на очакванията, тогава един от посетителите се подозира: ”Той е бил лицемерен, той е седял в гнездото без вяра или без убеждение!”

На Коледа, така гласи един от принципите на българското суеверие, ще разсееш, не само за животните, но и вкъщи. ”Исус се родил на слама.” В сламата се слага пшеница, овес и царевица, и в средата на къщата юздите на коня. Който не се погрижи за това, ще пострада на полето или в обора.³³

³² Буквално ”празник на мътенето”. На 13 декември се празнува Св. Луция, но явно става дума за Игнажден, който според другите извори се празнува на 20 декември. Вж. Арnaudов, *Български народни празници*, 19-22; Вакарелски, *Български празнични обичаи*, 119-121.

³³ Вж. Арnaudов, *Български народни празници*, 24.